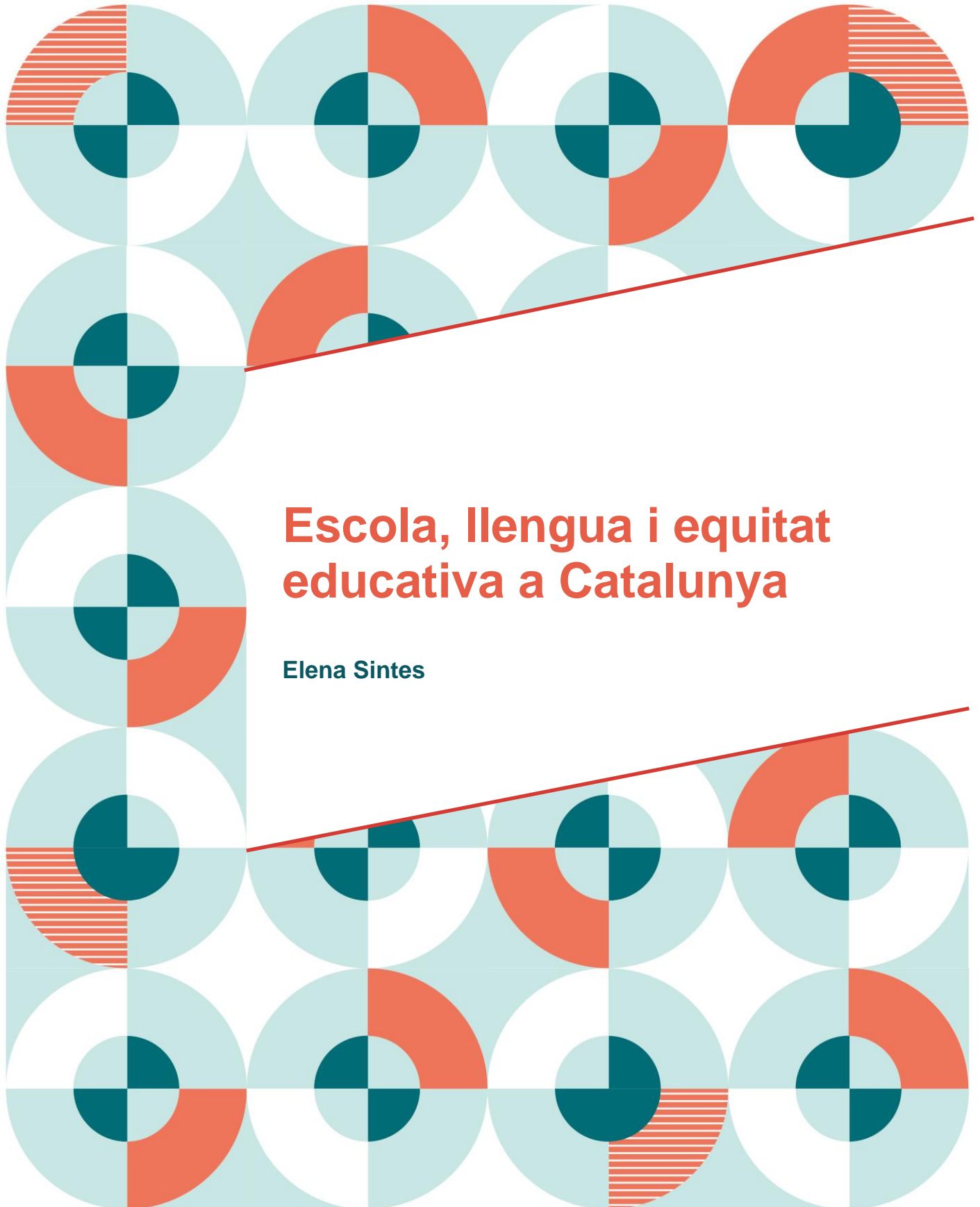

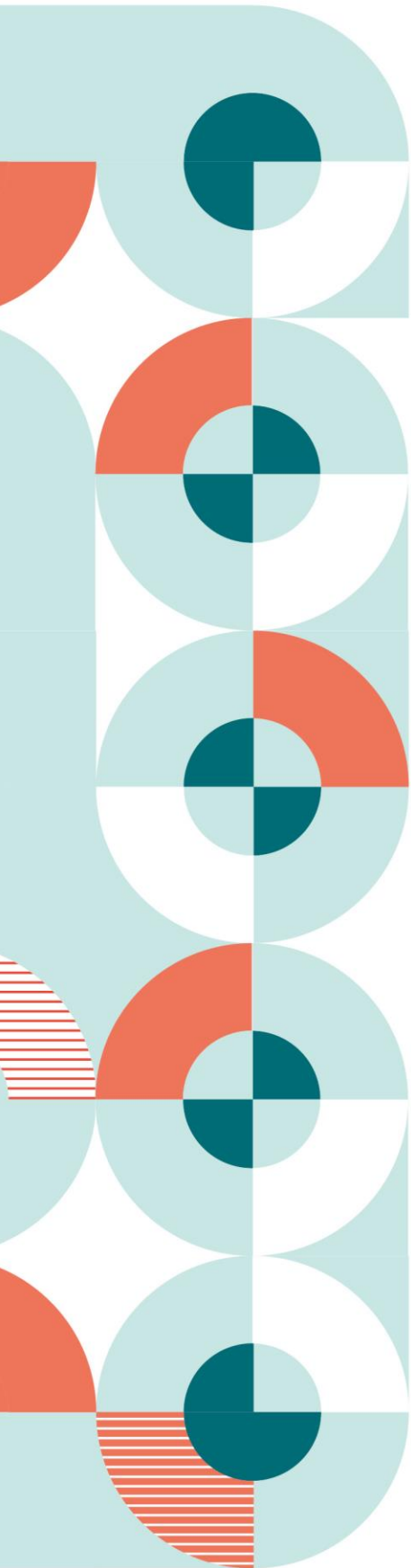

19 de desembre de 2023

Escola, llengua i equitat educativa a Catalunya

Elena Sintès

Document elaborat en motiu de la visita d'informació de 12 diputats europeus de la Comissió de Peticions del Parlament Europeu (PETI) sobre la immersió lingüística als centres educatius de Catalunya.

L'escola catalana té la finalitat d'assolir la capacitació plena de tot l'alumnat en català i castellà (i l'Aranès a l'Aran), segons el marc comú de referència del Consell d'Europa, per així **aconseguir que tota la població estigui capacitada per poder comunicar-se plenament i amb fluïdesa tant en català com en castellà.**

Evitar la divisió de la societat catalana en comunitats lingüístiques separades és el pilar fonamental de la convivència i la cohesió social.

Per garantir l'assoliment d'aquestes competències lingüístiques, a Catalunya s'ha adoptat des del anys vuitanta un model de conjunció o model de no separació lingüística. És a dir, **no separa els alumnes en funció del seu origen o llengua familiar, sinó que els agrupa tots en la mateixa aula.** Així és com el sistema educatiu pretén evitar la divisió de la societat catalana en comunitats lingüístiques separades; aquest és el pilar fonamental de la convivència i la cohesió social.

L'escola com a garant de la igualtat d'oportunitats en l'adquisició de competències lingüístiques

Per assolir aquesta capacitació plena de tot l'alumnat, l'escola ofereix uns coneixements i competències al conjunt de l'alumnat, amb independència del seu origen, que, **d'una altra manera, molts alumnes no podrien adquirir per no tenir accés al català ni relació amb catalanoparlants habituals en el seu entorn familiar o residencial.**

Encara avui, molts infants i joves no tenen cap altre espai per aprendre o parlar català de manera normal i quotidiana que no sigui l'escola.

A causa de la situació de minorització del català, encara avui, molts infants i joves no tenen cap altre espai per aprendre o parlar català de manera normal i quotidiana que no sigui l'escola. Segons dades del Síndic de Greuges:

- El 20,9 % dels adolescents no disposa de cap contacte actiu amb el català fora de l'escola.
- Al voltant del 10 % dels alumnes que no tenen el català ni el castellà com a llengua familiar.

Davant aquesta desigualtat de partida que pateixen milers d'infants i joves, **l'escola catalana ha d'exercir un paper de força compensadora per garantir les competències lingüístiques de tot l'alumnat, sigui quin sigui el seu origen o entorn.**

Privar-los del seu dret a una capacitació lingüística plena perpetuaria les desigualtats d'entrada al sistema, i en conseqüència, les desigualtats socials. **Separar l'alumnat segons l'origen o la llengua implicaria negar-los l'oportunitat d'aprendre conjuntament i relacionar-se com a iguals amb infants de diferents procedències, accents i situacions socials,** i això perjudicaria greument la igualtat d'oportunitats socials, laborals i culturals i dificultaria la cohesió social.

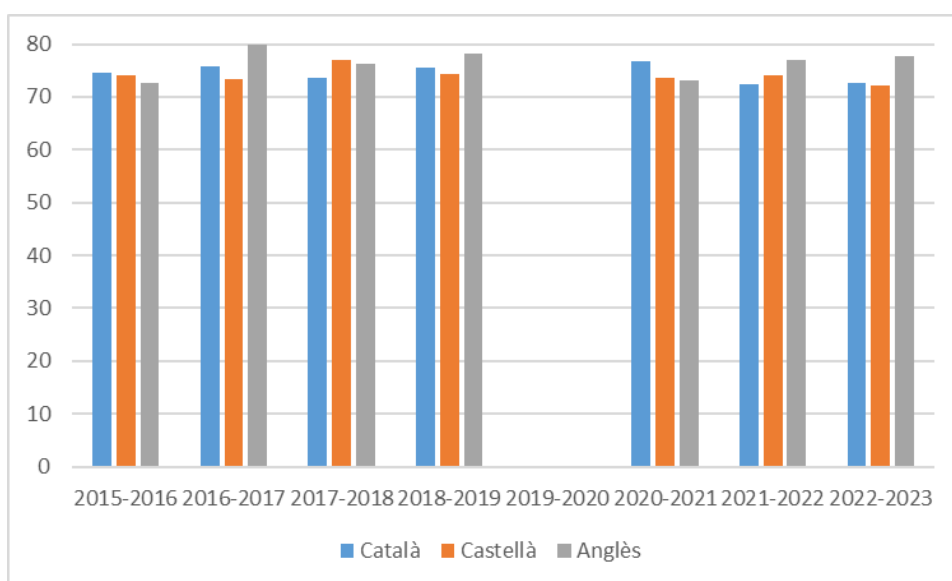
L'escola catalana ajuda a reduir les desigualtats educatives d'origen en l'aprenentatge de les llengües oficials

La legislació obliga el sistema educatiu a assegurar que tot l'alumnat aconsegueixi el ple domini oral i escrit del català i el castellà (i l'aranès a l'Aran), així com d'una llengua estrangera, sigui quina sigui la seva llengua familiar en incorporar-se a l'ensenyament.

Els resultats de la recerca acadèmica i les avaluacions públiques dutes a terme pel Departament d'Educació i el Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu (CSASE), coincideixen a assenyalar que, fins al moment, **el model de conjunció en català ha produït uns resultats globalment satisfactoris amb relació a l'objectiu de garantir un coneixement suficient del català i el castellà en finalitzar l'ensenyament obligatori.**

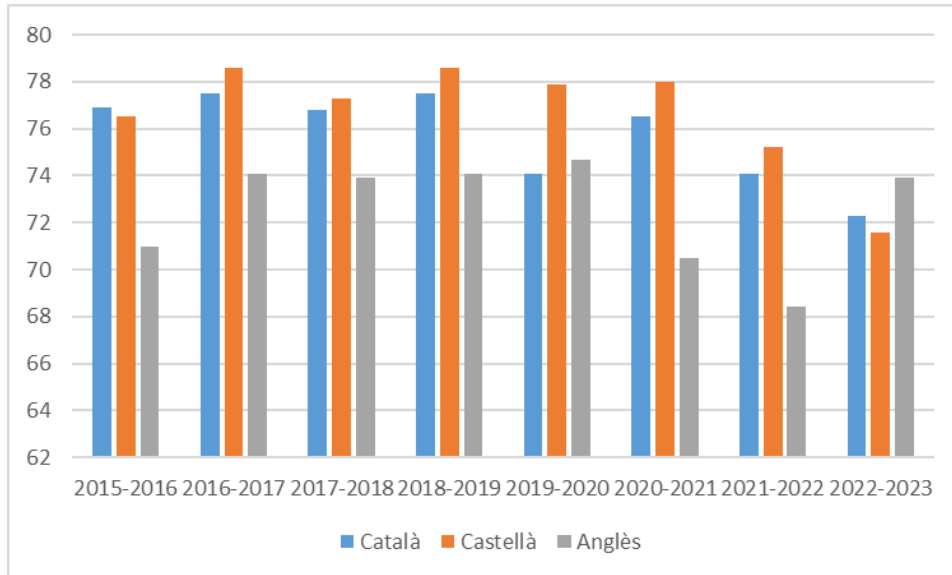
Les proves de Competències Bàsiques realitzades a tot l'alumnat de 6è de primària i 4t d'ESO mostren que els resultats de català i castellà són similars. En la majoria de les proves els resultats són lleugerament millors en castellà que en català.

Gràfic 1. Puntuació mitjana en les proves de català, castellà i anglès de competències bàsiques a 6è de primària al llarg dels cursos 2015-2023

Font: CSASE

Gràfic 2. Puntuació mitjana en les proves de català, castellà i anglès de competències bàsiques a 4t d'ESO (CSASE, 2015-2023)

Font: CSASE

El coneixement del català depèn de la centralitat del català com a llengua vehicular del sistema educatiu, sense que això perjudiqui el coneixement del castellà

Amb tot, que els resultats siguin de mitjana satisfactoris no vol dir que no continuïn **existint desigualtats en l'accés al coneixement del català i per tant, en la garantia de capacitat lingüística de tot l'alumnat.**

La realitat lingüística als centres educatius és molt diversa: el català no és sempre ni a tot arreu la llengua predominant ni encara menys exclusiva. Segons l'estudi realitzat pel Síndic de Greuges (2022), el català és la llengua d'ús habitual de l'escola en un 62,1 % a primària (33,1 % en castellà) i d'un 60,6 % a secundària (32,9 % en castellà).

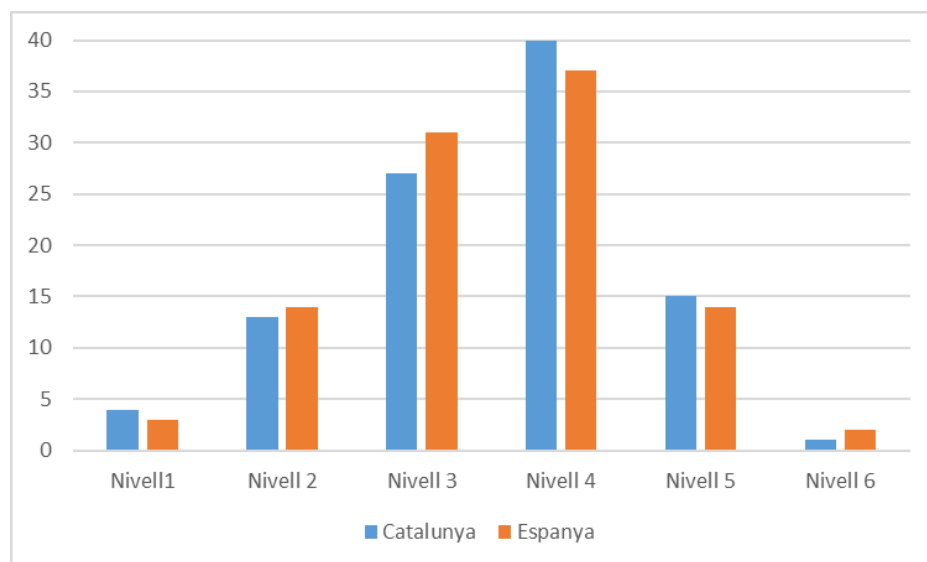
El model lingüístic s'implementa de manera heterogènia, i s'adapta al context de cada centre (especialment en funció de les característiques de l'alumnat i les famílies, però també del professorat). En els territoris amb un ús social més elevat de la llengua castellana fora de l'escola, **el català tendeix a tenir un pes més baix com a llengua vehicular, com és el cas del Baix Llobregat, Barcelona Comarques o el Vallès Occidental**, on la presència del castellà com a llengua vehicular a l'escola se situa per sobre del 35 %, i com a llengua d'impartició de matèria del professorat per sobre del 25 %. Mentrestant, als centres dels serveis territorials de la Catalunya Central, Lleida o les Terres de l'Ebre, on l'ús del castellà està menys estès, aquesta proporció se situa per sota del 20 %.

En conjunt, les anàlisis disponibles demostren que el model lingüístic escolar **contribueix a incrementar la competència lingüística en català de l'alumnat castellanoparlant** i a reduir les desigualtats existents en aquesta competència lingüística en funció de la llengua inicial, mentre que **no perjudica la competència en llengua castellana, que és significativament millor entre el conjunt de l'alumnat.**

Totes les dades, tant del Ministeri d'Educació espanyol com del Departament d'Educació i els resultats de les proves PISA, mostren que **els estudiants catalans a primària, secundària i batxillerat tenen un domini de la llengua castellana**

equiparable al de la mitjana espanyola i superior al d'algunes comunitats autònomes on només és oficial el castellà.

Gràfic 3. Percentatge d'alumnat de Catalunya i de l'estat espanyol situats en els nivells de competència en llengua castellana

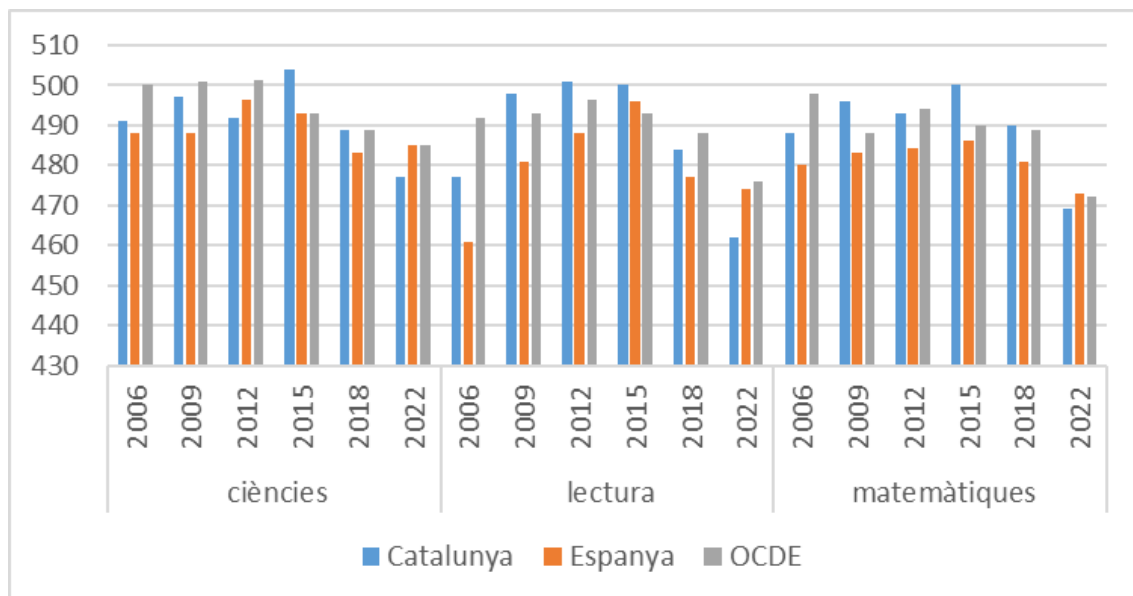
Font: CSASE i Ministeri d'Educació, Evaluación general de diagnóstico 2009

Tampoc no hi ha diferències estadísticament significatives en els resultats escolars en funció de la llengua d'origen

Les proves PISA demostren que **els alumnes catalans tenen resultats molt similars a la mitjana espanyola i de l'OCDE en competència matemàtica, ciències i lectura, i superiors a la mitjana durant la majoria d'edicions**. Si la vehicularitat del català fos un factor de desigualtat, el model de conjunció no obtindria aquests resultats en termes comparatius agregats.

Gràfic 4. Resultats PISA a Catalunya, Espanya i OCDE (2006-2022)

Font: OCDE i INE

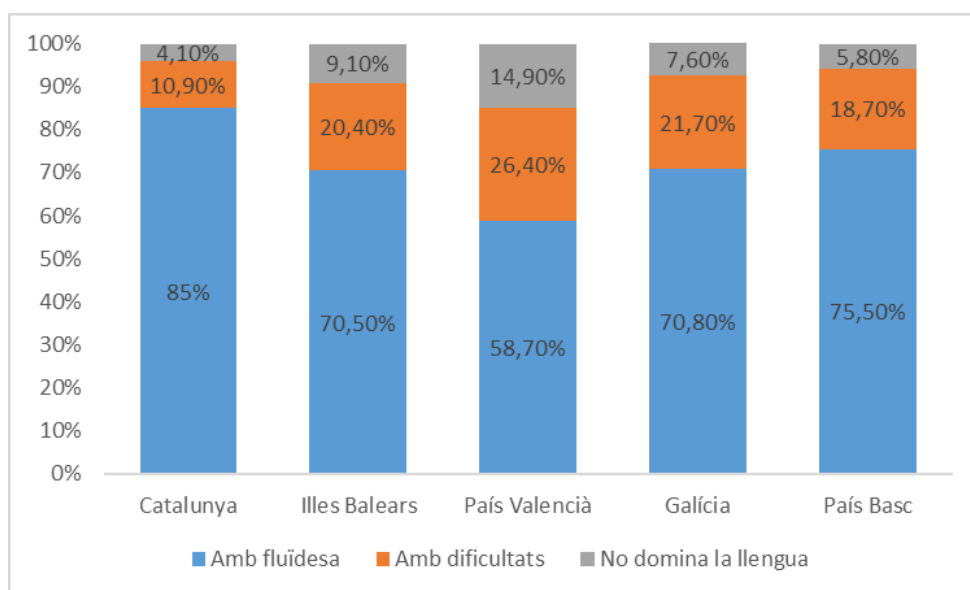
És el model comparativament més eficient en la bilingüització de l'alumnat

A Catalunya, País Valencià, Illes Balears, Galícia o País Basc s'apliquen diferents models lingüístics a les escoles. Si comparem els resultats que obtenim, observem que **el model d'escola catalana és el que dona els millors resultats en la capacitat del conjunt de l'alumnat en el domini de la llengua pròpia, sense perjudicar el domini del castellà.**

Als territoris on s'ha aplicat una major proporció d'hores en castellà i una consegüent reducció de les hores en la llengua pròpia, **cau significativament la capacitat en la llengua pròpia, especialment entre l'alumnat que no disposa del català, basc o gallec com a llengua familiar o de l'entorn.** A tall d'exemple, només un 59 % dels menors de 20 anys valencians dominen el valencià amb fluïdesa. Per contra, els resultats de coneixement del castellà no és millor en aquests models a pesar de destinar-hi més hores (en tots els territoris més del 90 % el domina amb fluïdesa).

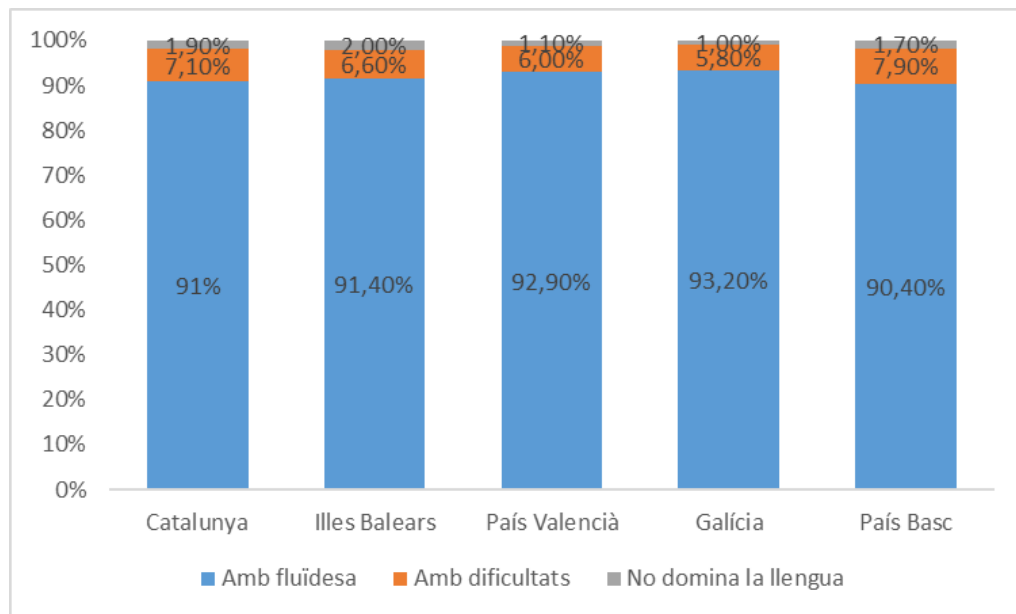
Per tant, totes les dades indiquen que, efectivament, **reduir les hores de docència en català a les escoles perjudica el coneixement del català de l'alumnat**, especialment l'alumnat que no disposa del català en el seu entorn familiar i social.

Gràfic 5. Domini de la llengua pròpia —català, èuscar o gallec— entre la població menor de 20 anys (2021)

Font: INE

Gràfic 6. Domini del castellà de la població menor de 20 anys (2021)

Font: INE

La llengua no és el factor determinant de les desigualtats educatives

El rendiment escolar i les trajectòries educatives de l'alumnat depèn de múltiples factors econòmics, socials i culturals, així com de l'organització del mateix sistema educatiu, inclosos els centres i els docents.

El sistema educatiu català presenta importants desigualtats educatives relacionades amb l'origen socioeconòmic i sociocultural de l'alumnat.

- L'alumnat socialment afavorit té un **nivell d'adquisició de competències bàsiques** (també de competència lingüística) més elevat que l'alumnat socialment desfavorit.
- Les mateixes proves PISA o les proves de competències que anualment duu a terme el Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu (CSASE) a l'alumnat de 6è de primària i de 4t d'ESO així ho constaten. En el cas de les proves de competències a 4t d'ESO, per exemple, **l'alumnat amb índex socioeconòmic més alt obté 8 punts més en llengua catalana i llengua castellana** que l'alumnat amb índex socioeconòmic més baix.

Les diferències en els resultats escolars no estan relacionades amb la llengua d'escolarització, sinó amb característiques socioeconòmiques, socioculturals i del context escolar.

Tots els estudis rigorosos que s'han fet fins a l'actualitat demostren que **les diferències en els resultats escolars no estan relacionades amb la llengua d'escolarització, sinó amb altres factors**: els successius estudis PISA (2003, 2006, 2009, 2012, 2015, 2018 i 2022) aporten dades empíriques sobre la relació entre la llengua familiar i els resultats en les proves de competència matemàtica, científica i de comprensió lectora.

Aquests estudis corroboren que **la llengua de l'escola i la llengua familiar de l'alumne, no condiciona les possibilitats de l'alumnat d'assolir uns bons resultats en comprensió lectora, matemàtiques i ciències.**

Les variables principals que influeixen en els resultats de competències són:

- Índex social, econòmic i cultural dels estudiants
- Origen estranger
- Experiències escolars com la repetició o el canvi de centre
- Expectatives educatives
- Composició social del centre educatiu (ISEC mitjà)

Un cop neutralitzades aquestes característiques socioeconòmiques, socioculturals i del context escolar, no hi ha diferències estadísticament significatives entre l'alumnat amb família catalanoparlant i amb família castellanoparlant. **En definitiva: la llengua no és el factor determinant de les desigualtats educatives.**

L'anàlisi preliminar dels resultats **PISA 2022** també apunta en la mateixa direcció. En primer lloc, s'evidencia l'impacte de la pandèmia de la COVID-19 en la caiguda generalitzada i contundent del rendiment en la gran majoria de països de l'OCDE, i molt sobtadament a Catalunya. I, en segon lloc, la constatació que **entre les edicions de 2018 i 2022 hi ha hagut un increment substancial dels nivells de vulnerabilitat de l'alumnat a Catalunya**, que explicaria aquest retrocés sobtat:

- **L'alumnat d'origen migrant ha augmentat de forma abrupta** en els darrers quatre anys, fins a assolir un 24 %, cosa que la situa com la comunitat autònoma amb més proporció d'immigració de l'Estat. Aquest increment es deu sobretot a l'augment del percentatge d'infants amb mare estrangera que ha passat d'un 13,9 % a un 22,7 % només en aquests quatre anys.
- També hi ha hagut un **gran increment d'alumnes amb necessitats específiques de suport educatiu (NESE) detectats**. Entre el curs 18-19 i el 21-22 el nombre d'alumnes NESE a Catalunya va augmentar un 40 %, amb 51.500 alumnes més que es van afegir amb aquesta condició dins el sistema. En el cas dels alumnes socioeconòmicament vulnerables, l'increment és més acusat: arriba al 50 % i passa de 56.505 alumnes vulnerables a 85.196 en tan sols quatre anys.
- **Aquesta situació es veu agreujada per l'augment de la segregació escolar**, que s'ha duplicat en el cas de l'alumnat d'origen estranger. Catalunya s'ha convertit en 5 anys en el territori amb major segregació escolar de tot l'Estat, molt per sobre de la mitjana europea i de l'OCDE. La conseqüència d'això és que, si no s'aporten els recursos i reforços necessaris a les escoles on es concentra l'alumnat més vulnerable, aquests centres no poden complir amb el seu paper compensador.

El sistema educatiu català és millorable en molts aspectes, especialment pel que fa a les desigualtats educatives o l'excessiva segregació, però cap d'aquests té a veure amb la llengua d'escolarització

Les dades de què disposem corroboren que fins abans de la pandèmia el sistema educatiu català ha assolit prou bé l'objectiu que els alumnes acabin la seva escolarització amb ple domini competencial del català i del castellà, com a mínim.

Les anàlisis també demostren que **la vehicularitat del català a l'escola més que restar ha sumat**. Primer perquè no ha perjudicat la capacitat per transmetre, ensenyar i aprendre castellà. Segon, perquè fa una funció compensadora per a tot aquell alumnat que no té contacte quotidià amb el català fora de l'escola.

La presència del català a l'escola és un garant d'inclusió social i, per a molts infants i joves, l'únic lloc que els ofereix l'oportunitat d'aprendre i conviure amb normalitat amb el català.

No compensar aquesta desigualtat d'origen els deixaria en una situació de desavantatge social i educatiu. La diversitat i complexitat social amb què s'enfronten avui les escoles catalanes requereixen més que mai la centralitat del català per mantenir la seva funció de força compensadora davant aquestes desigualtats d'origen i poder així garantir a tot l'alumnat la possibilitat de dominar el català i el castellà.

Al llarg dels darrers anys, **diversos estudis han demostrat els avantatges del coneixement del català per a l'accés al mercat de treball, la inserció laboral i la mobilitat social.** La presència del català a l'escola és un garant d'inclusió social i, per a molts infants i joves, l'únic lloc que els ofereix l'oportunitat d'aprendre i conviure amb normalitat amb el català, i sentir-se part d'una mateixa societat.

És cert que el sistema educatiu català és millorable en molts aspectes, especialment pel que fa a la manca d'equitat o l'excessiva segregació escolar. En els darrers vint anys, s'han produït millores significatives en els nivells de graduació a l'ESO, la taxa d'abandonament escolar, o el nombre d'infants escolaritzats a l'educació de 0 a 3 anys. Tanmateix, **en els últims anys el sistema ha aturat el ritme de millora.** Les dades assenyalen com a principals causes la persistència de desigualtats educatives vinculades a les condicions socioeconòmiques de les famílies, el dèficit de finançament de l'educació i un grau elevat de segregació escolar.

La Fundació Bofill fa anys que treballa en la identificació d'aquests reptes i en assenyalar els àmbits de millora, però cap d'aquests té a veure amb la llengua d'escolarització. **Per arribar a tenir una educació més robusta i de qualitat, les polítiques educatives han de dirigir els seus esforços a millorar l'equitat del sistema.**

Hi ha molt camí de millora, però a la llum de les dades, això implica **continuar garantint un model inclusiu d'escola, que eviti la separació dels estudiants en funció del seu origen i llengua inicial,** i que asseguri la posició del català com a llengua vehicular central i de referència per tal de garantir l'objectiu que tot l'alumnat assolixi, al final de l'etapa obligatòria, una competència plena en català i en castellà, i una competència funcional en una llengua estrangera.

Bibliografia:

CSASE. Avaluacions del Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu.
<http://csda.gencat.cat/ca/arees-actuacio/avaluacions-consell/>

INE (2021). Encuesta de Características Esenciales de la Población y Viviendas.
https://www.ine.es/dyngs/INEbase/es/operacion.htm?c=Estadistica_C&cid=1254736177092&menu=ultiDatos&idp=1254735572981

INEE. Programa para la Evaluación Internacional de Alumnos (Pisa).
<https://www.educacionyfp.gob.es/inee/evaluaciones-internacionales/pisa.html>

Ministerio de Educación (2009). Evaluación general de diagnóstico. <https://sede.educacion.gob.es/publiventa/evaluacion-general-de-diagnostico-2009-educacion-primaria-cuarto-curso-informe-de-resultados/ensenanza-diagnostico/13646>

OCDE. Programa para la Evaluación Internacional de Alumnos (Pisa).
<https://www.oecd.org/pisa/pisa-es/>

Síndic de Greuges (2022). Drets i usos lingüístics dels infants i adolescents a Catalunya: l'escola com a garant de la igualtat d'oportunitats. <https://www.sindic.cat/ca/page.asp?id=53&ui=8513>